

– Почаев, 1872. – С. 20; Сендульский А. Город Острог // Вольнские епархиальные ведомости. – 1882. – № 5. – 11 февраля. – С. 108; Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Вольнской епархии: В 5-ти томах. – Почаев, 1889. – Т. 2: Ровенский, Острожский, Дубенский уезды. – С. 676-677; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 155.

Тарас Вихованець

Церква Пречистенська (Успенська)

Тепер не існує. Знаходилася в пригородку (“окольному замку”). У скарзі єпископа К. Терлецького на Ж. Боровицького від

23 грудня 1591 року повідомляється, що двір владики був там, “подле церькви Пречистое Светое”. В “Акті введення у володіння Острозькою волостю Беати та Гальшки Острозьких 1542 р.” згадується “село церковне святої Пречистої”. Воно ж зустрічається у “Підтвердженні прав Беати Острозької на маєтки покійного чоловіка з вписанням акту їх поділу в 1542 р. між нею та її дочкою Гальшкою”. В одному з джерел 1571 р. вказана його назва, “сільце Попівці попа С[вятої] Пречистої”, називаються імена 10 підданих. “Село Попа Пречиського” відзначає податковий документ 1583 року. Марія Боровицька у тестаменті від 6 серпня 1591 року заповідала поховати себе в Острозькій Пречистенській церкві. При *поділі 1603 р. маєтностей між синами В.-К. Острозького – Янушем та Олександром* згадані в с. Попівці, “хлопи...

Успенська церква

попа Пречистого”. Про Попівці повідомляє первинний поборовий реєстр 1604 р., а про Ц. є згадка у справі щодо вбивства 1609 р. в Острозі шляхтича.

Священиком у ній на зламі XVI і XVII ст. був Андрій Мелешко, учасник Берестейського антикатолицького собору 1596 року. Під синодальним універсалом він підписався як “Андрей Пречиский, протопопъ Острозский”. Згодом настоятелем став його зять *Стефан Герасимович Смотрицький*. У 1607 р. для церкви “Успения пречистое Брѣцы в замку острозском” він переписав “Бесіди” Іоана Золотустого на послання ап. Іоанна”. Відомо, що той же *С. Смотрицький* за розпорядженням *В.-К. Острозького* написав “Кормчу” (“*Basilius Konstantynowicz Ostroski anno aetatis 83 moritur, ejus mandato Stephanus Smotrzycki parochus Ostrogensis tituli Natae Mariae (! – T.B.), filius Gerasimi Smotrzycki de Kamieniec scripsit Prawiła*”). У зв’язку з подіями 1636 р. “*Острозький літописець*” віднотував: “Міщане мали надію на отца Стефана Пречиського, хотіли при нім опертися, яко при мурі, же чоловік був побожного житія, безженний і научений по-латині, по-грецьки. А он наперед всіх приял унію. Зараз кадук его напал, а вже старенький бул”.

Церковне с. Попівці в 1621 р. тримав світський шляхтич Дмитро Карлочі. За “Екстрактами з виказів про подимне” (1629) воно перебувало в посесії неназваної “церкви Острозького замку”. За *Я. Перлштейном*, 1681 р. на території колишнього пригородка поблизу замку з’являється /чи відбудовується дерев’яний Успенський храм, який згорів під час пожежі 4 червня 1889 року.

Деякі дослідники XIX ст. виводили початки Ц. від храму Матері Божої, нібито фундованого у XV ст. князем Федором Даниловичем Острозьким (для домініканського кляштору).

Джерела: Карти, плани: Генеральное описание Вольнской губернии (нач. XIX в.) / Наукова

бібліотека Львівського національного у-ту ім. І. Франка. – Відділ рідкісної книги ім. Ф. Максименка. – Спр. 1721. – IV. – Арк. 21: Мапа Острога. (Фотовідбитка з: Російський державний військово-історичний архів (РДВІА). – Ф. ВУА. – Спр. 21277); Кудрявцов В. Краткое описание Вольнской губернии. 1810 / Там само. – Мікрофільм № 50. – Арк. 625-626: Мапа Острога (Ориг. у: РДВІА. – Ф. ВУА. – Спр. 21551. – Арк. 625-626).

Документи, наративи: Архив Юго-Западной России. – Киев, 1859. – Ч. 1. – Т. 1. – С. 203, 319, 528; Баранович О. Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст. – Київ, 1930. – С. 38; Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – Київ, 1971. – С. 139; ЛННБУС. – ВР. – Ф. Радзимицьких 181/VI- 4. – Ч. 1а. – Арк. 9а, 26а зв.; Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ – Острог – Нью-Йорк, 2004. – С. 19, 36, 43, 78, 92, 99, 115-116, 308; Петрушевич А. С. Сводная галицко-русская летопись с 1600 по 1700 год // Литературный сборник, издаваемый Галицко-рускою Матицею. 1872-1873. – Львов, 1874. – С. 35; Тесленко І. Акт поділу володінь між кнг. Беатою з Костельця і кж. Гальшкою Острозькою 1542 року як джерело з соціально-економічної історії Острозької волості // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. Архів і Особа. – Київ, 2001. – Вип. 3. – С. 115; ЦДАУК. – Ф. 25. – Оп. 1. – Спр. 84. – Арк. 249 зв. (документ виявлений І. А. Тесленком); Akta kościoła farnego Ostrogskiego od 1622 r. / Wyd. J. Hoffinan // Rocznik Wolyński. – Równe, 1934. – Т. 3. – S. 211; Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie / Wyd. Z. L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak. – Lwów, 1887. – Т. I. – S. 39. – Dok. XL; Źródła dziejowe. – Warszawa, 1889. – Т. 19. – S. 81.

Література: Бондарчук Я. Церква Успенська // Острозька академія XVI-XVII ст.: Енциклопедичне видання. – Острог, 1997. – С. 175; Вихованець Т. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 172-174, 177-179; Його ж. Пречистенська церква в Острозі: храм-загадка? // Острозький краєзнавчий збірник. – Острог, 2008. – Вип. 3. – С. 9-15; Копія рапорта... Моделсту, Епископу Вольнскому и Житомирскому... протоиерея Игнатия Зилинткевича // Вольнские епархиальные ведомости. – 1891. – № 36. – С. 710-717; Мицько І. З. Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 101, 112-113; Перлштейн А. Описание города Острога // Чтения Общества исто-

рии и древностей российских при Московском университете. – Москва, 1847. – № 4. – С. 141-143; Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии: В 5-ти томах. – Почаев, 1889. – Т. 2: Ровенский, Острожский, Дубенский уезды. – С. 664-665; Тесленко І. Інкorporація підострозьких володінь Луцької єпископії до Острозької волості в останній чверті XVI ст. // Релігія і церква в історії Волині: Зб. наук. праць під ред. В. Собчука. – Кременець, 2007. – С. 48-51; Його ж. Сторінки історії Східної Острозчини (державці села Колом'є у XVI ст.) // Вісник Нетішинського краєзнавчого музею. – 2003-2004. – Вип. 2/3. – С. 84-88; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 158-163, 250-252; Кнапиński W. Sprawa o kościół w Ostrogu na Wołyniu. – Biały Dunajec – Ostróg: Wołanie z Wołynia, 2000; Kowalów W. J., ks. Szkice z dziejów kościelnych Ostroga i okolicy. – Biały Dunajec – Ostróg: Wołanie z Wołynia, 2001. – S. 11-14.

Тарас Вихованець

Церква Святотроїцька

Нині не існує. Ймовірно, зведена у 70-80-х роках XVI століття. Входила до комплексу будівель *Шпиталю православного*. Створюючи академію, В.-К. Острозький одночасно, як постає з “Підтвердження від короля Стефана Баторія фундації київського воеводи, маршалка Волинської землі князя Костянтина Острозького шпиталеві в Острозі (14 лютого 1585 року у Варшаві). 1585 р., лютий 25. Варшава”, наказує збудувати “дім шпитальний, а в нім церкву закладення Святої Трійці”. Для фінансового забезпечення Ц. та *Шпиталю православного* князь надає “замок, містечко Нове і село Сураж, село Турову, село Онишківці, село Ходаки, село Зіньки, село друге Зіньки, село Ізерне, двір і село Тетерівку”. Ц., *Шпиталь православний* й усі надані маєтки повинні бути в завідуванні і триманні “дозорці” – “чоловіка віри хрис-

тиянської вірного Східній Церкві”, механізм обрання якого обумовлювався фундаційним документом. Знаходилась Ц. приблизно при з'єднанні нинішніх пр-ту Незалежності з вул. Острозького. У 1591 р. згадується троїцький священник Никандро, котрий, перебуваючи в тому ж сані, в 1618 р. називається як один із опікунів *Шпиталю православного*. Неназваний на ім'я “отець Троїцький” згадується у недатованому “Наданні на Острозьку академію”. У ревізії володінь О. Острозького перед їх поділом між його дочками від 1620 р. на Застав'ї в Острозі іменується “дім попа троїцького”. Можливо, у двох останніх випадках йдеться про того ж таки Никандра. Невідомий на ім'я “отець Троїцький” згадується у недатованому “Наданні на Острозьку академію”.

Після смерті у 1620 р. Я. Острозького ситуація з церквою змінилася. Певно, передбачаючи у перспективі закріпити перебування в Острозі єзуїтів, після отримання в 1621 р. частини Острога та волості, А.-А. Ходкевич (Острозька) в 1622 р. “вимогла” від Афанасія Пузини оренду Суразької волості, зобов'язуючись виплачувати річно на Ц. та *Шпиталь православний* по 2 000, а самому Пузині – 1 000 зл. Як повідомляв А. Пузина, ще 15 серпня 1618 року Сураж із волостю був переданий йому в оренду з відома пресвітера Ц. Никандра, священника *Церкви Миколаївської* Василя та ректора академії й дозорці суразьких добр та *Шпиталю православного Сави Флячича*. Анна-Алоїза виконувала свої зобов'язання до 1632 р. лише щодо Пузини, не передаючи жодних коштів на утримання Ц. та згаданого закладу опіки. З огляду на політику княгині, економічна опора Ц. та *Шпиталю православного* фактично була зруйнована. У 1624 р. Анна-Алоїза, створюючи фундацію Острозькому парафіяльному костелові, записала частину прибутків на Суражі та волості для римо-католицької прикостельної школи. Перед 19 червня 1628 року А.-А. Ходкевич